

Nieuw Guinea/Irian Barat/Irian Jaya/Papua: een koloniaal stiefkind

Henk Schulte Nordholt (Em hoogleraar Indonesische Geschiedenis Universiteit Leiden)

1. **1885-1910.** Onder druk van rivaliserende mogendheden (Duitsland, Engeland) die het oostelijk deel van het eiland innamen legde Nederland een claim op westelijk deel. Er kwamen een paar posten van zending, missie en bestuur langs de kusten. Dit deel van de kolonie mocht niets kosten.
2. **1910-1942.** Papua blijft de verwaarloosde achtertuin van de kolonie. Minimale aanwezigheid bestuur met zending en missie als vooruitgeschoven posten. Begin van exploratie van het gebied, een vermoeden van de aanwezigheid van bodemschatten, grote delen van het binnenland blijven terra incognita.
3. **1942-1945.** Japanse bezetting gaat gepaard met dwangarbeid en de komst van een grote geallieerde legermacht met blinkende vliegtuigen brengt langs de kusten een cultuurschok teweeg: er ontstaan messianistische bewegingen die een tijdperk van overvloed beloven.
4. **1945-1949.** De strijd om de Indonesische onafhankelijkheid gaat goeddeels aan Papua voorbij. Over de hoofden van de bevolking heen wordt eind 1949 tijdens de Ronde Tafel Conferentie (RTC) over haar lot beslist. Voor Indonesië maakt Papua deel uit van de nieuwe natie. Zo had het immers in alle scholen ingekleurd op de kaart gestaan (wat niet gold voor Oost-Timor).

Nederland voert verschillende redenen aan om Papua te behouden: gebied en bevolking zijn nog onvoldoende ontwikkeld; cultureel verschilt het te veel van de rest van Indonesië; het is een ideaal(?) vestigingsgebied voor Indo-Europeanen; Nederland wil het internationale verlies aan prestige dat met het prijsgeven van de kolonie gepaard gaat nog enigszins compenseren door Papua voorlopig te behouden. Papua wordt het politieke wisselgeld voor de KVP dat pas instemt met de dekolonisatie in ruil voor het behoud van Papua. De kwestie Papua wordt doorgeschoven naar later te voeren overleg. Indonesië zwicht op dat moment, maar ziet deze concessie als een tussenstap naar de definitieve inlijving van het gebied.

5. **1950-1958.** In 1950 heeft Nederland geen plan, nauwelijks geld en te weinig mensen om iets te ondernemen in Papua. Dat verandert onder het bestuur van gouverneur Jan van Baal (1953-1958). Hij is een oprecht betrokken paternalist die een samenhangend ontwikkelingsplan (infrastructuur, economie, onderwijs, bestuur) opstelt dat rekening houdt met culturele veranderingen. Het opbouwplan moet gefaseerd worden uitgevoerd om culturele adaptaties mogelijk te maken en zal Papua in 1980 in staat stellen op eigen benen te staan. Terugblikkend vormt dit tijdvak wellicht de beste periode die Papua meemaakte, maar het kwam te laat en bood te weinig.
- Onderhandelingen tussen Nederland en Indonesië over de toekomst van Papua lopen vast. op. In 1954 maakt Indonesië de zaak aanhangig bij de VN; in 1956 wordt het RTC Verdrag eenzijdig opgezegd; in 1957 worden Nederlandse bedrijven in Indonesië genationaliseerd. Indonesië ligt op ramkoers.
6. **1958-1963.** Nederland maakt haast. In 1961 komt er een Nieuw Guinea Raad met indirect gekozen Papualeden onder leiding van een Nederlandse ambtenaar die medewetgevend is maar geen budgetrecht heeft. In oktober 1961 worden na en naast de Nederlandse vlag en het Wilhelmus de Morgenstervlag gehesen en het Hai Tanahku Papoea gezongen. Dit markeert niet de onafhankelijkheid van Papua (want de Nederlandse vlag werd niet gestreken), maar gaf wel uitdrukking aan de belofte van een toekomstige zelfbeschikking . Indonesië voert de druk op en vanuit het Nederlandse bedrijfsleven komt een lobby op gang om de relaties met Indonesië (ten koste van Papua) te normaliseren. Minister van Buitenlandse Zaken Luns zet in op een versneld traject naar zelfbeschikking onder VN toezicht dat in 1970 moet zijn bereikt. Dit komt te laat.
- Indonesië start een militair offensief dat gepaard gaat met infiltraties in Papua. De Verenigde Staten zeggen Nederland geen militaire steun toe. In de context van de Koude Oorlog wil de regering Kennedy voorkomen dat Indonesië zich verder richting Sovjet Unie beweegt. Papua activisten die pleiten voor zelfbeschikking vinden steun bij Afrikaanse landen maar deze hebben geen meerderheid in de VN.
- Nederland komt internationaal alleen te staan en zwicht onder grote druk van de VS om in te stemmen met het plan Bunker: Papua komt kort onder VN bestuur terwijl Nederlanders hun koffers pakken, waarna Indonesië het bestuur voorlopig overneemt in afwachting van een volksraadpleging (Act of Free Choice) waarin 'de bevolking' zich uitspreekt over haar eigen toekomst. Onder militaire dreiging van Indonesië en diplomatieke pressie van de VS stemt Nederland hier eind 1962 mee in. De eis dat Papua zelfbeschikkingsrecht krijgt is van tafel. Net als in 1949 spelen Papua's geen rol van betekenis in de totstandkoming van het Verdrag van New York dat in november 1962 het einde van het Nederlandse bestuur inluidt.
7. **1963-1969.** Indonesië maakt direct duidelijk dat de 'hereniging' met Papua voltooid is. Er komt een militair bewind, en economisch het gebied hard achteruit nu er geen hulp meer uit Nederland komt. In aanloop naar de volksraadpleging in 1969 staat aan Indonesische zijde 'behoud van nationale eenheid' voorop en is zelfbeschikking synoniem met 'separatisme'. Onder strenge militaire intimidatie worden kiesmannen gedwongen voor aansluiting bij Indonesië te stemmen. VN vertegenwoordigers kijken weg. Voor Nederland en andere westerse landen hebben goede relaties met het Suharto-bewind in Indonesië in de VN prioriteit boven het belang van de Papuabevolking. Papualeiders die hun stem verheffen tegen de gemanipuleerde volksraadpleging worden in november 1969 door de VN niet gehoord.

- 8. 1969-** Indonesië vestigt een nieuw koloniaal bewind dat tot op heden voortduurt. Het is gericht op exploitatie van natuurlijke rijkdommen (koper, zilver goud, hout, palmolie). De onderneming Freeport breidt de koperwinning uit van een gebied van 10.000 ha. in 1967 tot 2.5 miljoen ha. begin deze eeuw. Exploitatie gaat gepaard met de komst van immigranten uit andere delen van Indonesië die in de kustgebieden inmiddels in de meerderheid zijn. Dit proces van 'omvolking' geldt niet voor het binnenland. Exploitatie gaat ook gepaard met een hardvochtig militair bewind dat keer op keer leidt tot excessief geweld tegen de bevolking. Wanneer in 1975 het naburige Papua New Guinea onafhankelijk wordt, leidt dit tot nog meer militaire waakzaamheid.

Indonesisch onderwijs en bestuur zorgen geleidelijk aan ook een indonesianisatie van stedelijke gebieden. In 1984 wordt Arnold Ap, die onvermoeibaar streed voor het behoud van het culturele zelfbewustzijn van Papua, door militairen vermoord.

Onder President Abdurrahman Wahid (1999-2001) is er kort sprake van een 'Papua lente' die tot uiting komt in het toekennen van een speciale autonomie en de naamgeving 'Papua'. Op 31 januari 1999 woonde Wahid het aanbreken van de nieuwe eeuw op Papua bij. Zijn opvolger Megawati Sukarnoputri maakt een einde aan speciale autonomie en verbreekt de eenheid van bestuur door Papua in twee provincies op te splitsen met tal van nieuwe districten. Hierdoor is er een bestuurlijke Papua elite gecreëerd die met succes geïncorporeerd wordt in een lucratieve corrupte bureaucratie.

De onvrede over het Indonesische bewind onder de bevolking is groot. Verzet tegen dit regiem wordt hard neergeslagen en staat machteloos tegenover een militaire overmacht. Kansen op zelfbeschikking zijn gering temeer daar de bestuurlijke elite zich verbonden heeft met de staat en immigranten er geen heil in zien.

- 9.** Dit laat onverlet dat Nederland zich, bij voorkeur in Europees verband, moet verplichten om bij elke gelegenheid het lot van de Papua bevolking op de agenda te zetten.